

Anne-Lise Høstmark Tarrou (1997). Yrkespedagogikk og yrkesfaglærerutdanning – en studie av utdanningskulturer. Oslo: Universitetsforlaget.

Anmeldt af *Lene Tanggaard*, Ph.d.-stipendiat, Institut for Kommunikation, Ålborg Universitet

På erhvervsskoler og inden for håndværkspædagogik findes ofte en meget uensartet lærergruppe. Faglærere med baggrund i oplæring og praksis i arbejdslivet mødes med lærere, der har en akademisk baggrund, og som underviser i almene fag som sprog og samfundsfag. I det norske uddannelsessystem har lærere i almene fag med akademisk baggrund traditionelt haft en dominerende plads i en overvejende boglig uddannelseskultur. På trods af dette viser det sig inden for de norske erhvervsuddannelser, at faglærere med en praktisk baggrund ofte har bedre undervisningsvilkår med færre undervisningsfag og små klasser end eksempelvis norsklærerne.

Tarrou sætter i denne bog fokus på kulturmødet mellem forskellige lærergrupper, der underviser de samme elever inden for det norske erhvervsuddannelsessystem. Mens Mjelde (se forrige anmeldelse i dette nyhedsbrev) således primært sætter fokus på elevernes oplevelse af splittelse mellem en akademisk og en håndværksmæssig kultur i erhvervsuddannelser, perspektiverer Tarrou lærernes problemer ved denne splittelse.

Bogen er struktureret i tre overordnede dele. En komparativ analytisk del, hvor forskelle og ligheder i henholdsvis det franske og det norske erhvervsuddannelsessystem analyseres. En teoretisk del, hvor Bourdieus sociologiske begreber om habitus, socialt felt, kulturel, social og økonomisk kapital behandles og en empirisk del, hvor en omfattende spørgeskemaundersøgelse blandt lærere i håndværksfag, maskin- og mekaniske fag, elektro- og grafiske fag, byggefag og almenfaget norsk analyseres og diskuteres.

Den overordnede idé i bogen er gennem den komparative analyse af forskelle og ligheder mellem det norske og det franske erhvervsuddannelsessystem og ud fra Bourdieus begreber at fokusere på de særlige kendetegn og kulturtræk ved norsk læreruddannelse til erhvervsskolen. Bogen er præget af at være en akademisk afhandling. Eksempelvis behandles ganske omfattende den spørgeskemaundersøgelse, som ligger til grund for bogens konklusioner. I Tarrous bestræbelser på at nuancere og perspektivere sine pointer og konklusioner er der samtidig en tendens til anvendelse af mange gentagelser, der kan gøre læsningen tung. Aktører i det danske erhvervsuddannelsessystem, både lærere og forskere vil dog uden tvivl med både humor og en vis forstemmelse kunne nikke genkendende til de problematikker, der tages op i bogen.

Tarrou har et særligt skarpt blik for, hvordan det norske erhvervsuddannelsessystem ofte snubler i sin egen lighedsideologi. I relation til erhvervsskolelærere tilstræbes eksempelvis lighed i relation til stilling og løn uanset uddannelsesbaggrund, men samtidig opstår utilsigtet en række uligheder for samme læreres navigationsmuligheder som lærere. Tarrou spørger eksem-

pelvis kritisk om lærere med baggrund i praktisk oplæring i arbejdslivet har de samme muligheder som lærere med akademisk baggrund for videre formaliseret efteruddannelse?

I den indledende komparative analyse af træk ved det franske og det norske erhvervsuddannelsessystem fremhæver Tarrou, at et særtræk ved det franske uddannelsessystem er, at det er et hierarkisk og elitært opbygget system, mens det norske er mere tydeligt baseret på idealer om lighed med ligeværd og ligeværd som centrale kulturbærere. I Frankrig kan elever allerede som 14-årige vælge en vej mod arbejdslivet og udskilles hurtigt mod enten teoretiske studier eller professionsoplæring knyttet til arbejdslivet. Elever kan i grundskolen dumpe inden for 3-årige perioder, mens kriterier for opstigning i det norske skolesystem alene er alder. Her følges eleverne desuden ad helt til de er 16 år. Lighedskulturtræk i det norske erhvervsuddannelsessystem viser sig ligeledes ved erhvervsskolereformen fra 1974, hvor erhvervsoplæring blev lagt sammen med det tidligere gymnasium i en fælles skole. Strukturen i denne uddannelse ligger tæt op ad det tidligere gymnasium med to års forberedende skolegang før oplæring i praksis.

Tarrou spørger med sin analyse, om blikket på det franske system kan åbne for et fokus på mulige symbolske udskillelsesmekanismer knyttet til det norske system, men "gemt" bag en lighedsideologi?

I Frankrig findes to veje til lærergerningen inden for erhvervsskolen. Enten mod at undervise på teknisk gymnasium eller på et erhvervsfagligt gymnasium. Undervisning på teknisk gymnasium kræver højere fagligt uddannelsesniveau, mens underviserne på det erhvervsfaglige gymnasium typisk har en kort faglig oplæring i arbejdslivet bag sig og længere pædagogisk efteruddannelse. Tarrou konstaterer, at der i Frankrig efterhånden er flere og flere lærere med en teknisk baggrund på erhvervsskolerne og spørger kritisk, om dette skaber sociale skel i lærergerningen inden for erhvervsuddannelserne, hvis majoriteten af lærerne har en teknisk uddannelse? Samtidig spørger hun, om man også med tiden i Norge vil se, at faglærere, som opfatter lærergerningen som faglig forfremmelse, vil blive byttet ud med lærere med teknisk set højere uddannelse, der er blevet lærere, fordi den sociale livsførelse knyttet hertil tiltaler dem?

I Norge følger lærere i samme stillingskategori samme lønskala uafhængigt af skole- eller uddannelsesniveau. Teoretisk uddannelse belønnes ikke, og lærere kan kompensere for manglende uddannelse ved praktisk arbejds erfaring. Men måske skaber det alligevel uligheder i lærernes arbejde? Tarrou spørger eksempelvis, om lærere med faglig baggrund kan savne det symbolsprog og de begreber, som kan være nødvendige for at tilrettelægge undervisning i et skolesystem? Samtidigt er problemet, at underviserne i de almene fag måske har en stærk tradition og erfaring erhvervet fra universiteterne med videreformidling af teoretisk kundskab til elever, men en måske langt svagere tradition, når det gælder fælles artikuleret og teoretisk funderet kundskab om undervisning specifikt inden for erhvervsuddannelserne. Tarrou spørger kritisk, om der hos lærerne kan kræves kendskab til, hvordan der bør undervises på netop en erhvervsfaglig uddannelsesretning, og om uddannelse og efteruddannelse bør samles og formaliseres for samtlige lærere på erhvervsuddannelserne i Norge?

I bogens teoretiske afsnit anvendes Bourdieus begreber som argument for en analyse af det norske erhvervsuddannelsessystem som et delfelt af det norske uddannelsessystem. I afsnittet anvendes en del litteratur, der fortolker Bourdieu. Det kan derfor indimellem være svært at skelne mellem Bourdieus egne udsagn og tolkninger heraf. Ofte savnes eksempelvis uddybende kommentarer til citater fra Bourdieus egne værker. Også konkrete eksemplificeringer til det konkrete studium kunne der være gjort en større dyd ud af. Indimellem virker afsnittet som en løsrevet klump af teori, der ikke eksplicit relateres til afhandlingens problemformulering.

Tarrou fremhæver dog i afsnittet en række interessante træk ved Bourdieus begreber. Her måske særligt Bourdieus påpegning af en nødvendig ophævelse af stærke skel mellem teori og praksis. Det er Bourdieus opfattelse, at der altid vil være en iboende logik ved praksis, som godtages af dem, som deltager i denne praksis. Derfor kan praksis inden for erhvervsuddannelserne ifølge Tarrou også afdækkes for sin egen iboende logik.

Et andet begreb, der ifølge Tarrou bliver interessant, er begrebet symbolsk kapital. Symbolsk kapital er det, sociale grupper anerkender som værdifuldt. Kulturel kapital omfattes heraf som den kapital, der dominerer gennem agtværdige institutioners anseelse og sprogbrug. Kulturel kapital kan erhverves gennem uddannelse og vil derfor dominere i de samfund, hvor uddannelse har fundet udbredelse. Sproget vil her være en vigtig investeringsfaktor for at opnå kulturel kapital. Kulturel kapital bevares og akkumuleres i objektiveret form gennem sproget, der igen bliver en ressource for at tilegne sig den kulturelle kapital. Spørgsmålet i denne sammenhæng er, hvilke lærergrupper i erhvervsuddannelserne der tildeles og kan erhverve sig mest kulturel kapital i det sociale felt, som erhvervsuddannelserne udgør forstået som et system af relationer mellem positioner, hvor specialiserede agenter og institutioner samles om noget, som er fælles for dem?

Samtidig kan Tarrou med Bourdieu spørge, hvilke former for symbolsk vold der eksisterer blandt lærere på erhvervsuddannelserne? Symbolsk vold opfattes i Bourdieus univers som det at få påtvunget en bestemt definition af verden. Formår faglærere med baggrund i praktisk oplæring i arbejdslivet eksempelvis at bevare og videregive en respekt for denne praktiske baggrund til eleverne inden for et skolesystem, hvor det boglige og teoretiske traditionelt har stor symbolsk kapitalværdi? Sker der det, at faglærerne i virkeligheden kommer til at miskende egen baggrund i en form for ubevidst tilpasning til skolesystemet, som ikke erkendes? Reproducerer skolesystemet gennem sine agents handlinger sin egen autoritet, og hvilken plads levnes der følgende til erhvervenes egen iboende logik i et skolesystem, hvor det boglige og teoretiske dominerer? Det er spørgsmål som disse, Tarrou lægger op til at undersøge i bogens følgende empiriske del.

Grundlaget for bogens empiriske del består i spørgeskemasvar fra faglærere og lærere i almene fag på håndværks- og industrilini i norsk erhvervsuddannelse fra 1987. Norsk lærere udgjorde på dette tidspunkt i alt 15,6% og faglærerne 84,4% af lærerstaben. 1173 svar udgør undersøgelsens grundlag og repræsenterer en svarprocent på kun 18,5%. Tarrou gør sig en række relevante overvejelser over dette forhold, der dog ikke skal uddybes her.

Den empiriske analyse af spørgeskemasvarerne er vældig detaljeret og undersøger dels forskelle og lighederne mellem forskellige faggrupper inden for håndværks- og industrifaget på variable som uddannelsesbaggrund, anciennitet, køn, alder, antal elever og undervisningsfag og dels forskelle og ligheder på meninger om eget lærerarbejde, evne til at holde sig opdateret teoretisk, kontakt til elever og norskfagets betydning for elevernes læring og fremtidsmuligheder.

Resultaterne viser her, at faglærere vurderer sig selv som pædagogisk kompetente i relation til kontakt til eleverne og udtrykker desuden en tilfredshed med egen arbejdssituation, mens norsklærerne modsat oplever sig som teoretisk godt rustede, men samtidig som mindre tilfredse med arbejdssituationen, måske forårsaget af dårligere arbejdsvilkår med flere elever og klasser end faglærerne. Faglærerne er derfor på samme tid en dominerende gruppe inden for et system, hvor de lader sig dominere gennem miskendelse af egen baggrund. Samtidig viser resultaterne, at faglærerne har større tiltro til, at selve oplæringssituationen kan gøre en positiv forskel for eleverne, mens norsklærerne lægger mere vægt på betydningen af elevernes talent og sociale baggrund for succes i skolen. Tarrou vurderer og diskuterer herefter, om norsklærernes større teoretiske forudsætninger gør dem bedre i stand til at magte selve undervisningssituationen og måske også har betydning for norsklærernes indsigt i skolens muligheder for at producere læring. Tarrou ser også en række principielle problemer i, at faglærerne ikke har de samme videreuddannelsesmuligheder som norsklærerne. Samtidig bliver det et problem på erhvervsskolerne, at faglærerne kommer til at miskende den baggrund, de har fra arbejdslivet, særligt over for de elever, der jo skal uddannes til at arbejde i netop dette arbejdsliv.

Tarrous analyse og konklusioner på lærerarbejde i erhvervsskoleregi er ikke entydige, men bidrager snarere til at stille flere spørgsmål. Det er måske bogens største styrke, at blikket for kulturmødet mellem forskellige lærergrupper på erhvervsskolerne som pædagogisk delfelt bidrager til at belyse de mange heterogene træk ved netop denne type uddannelse spændt ud mellem skolesystemet og arbejdsgivere og -tagere. Analysen af et pædagogisk felt, inspireret af Bourdieu, giver mulighed for dette dynamiske blik på relationer mellem positioner i feltet frem for på enkelte faggrupper eller særskilte undervisningsteknikker. Mens bogen således giver mange nye ideer til læreruddannelse, kurser og videreuddannelse, står det med bogen stadigt tilbage at se nærmere på, hvordan de særegne træk ved erhvervsuddannelse for både lærere og elever kan belyses og videreudvikles - også som del af den daglige uddannelsespraksis.